

HOOFSTUK 1

UITEENSETTING VAN DIE NAVORSING

1.1 Inleiding

Volgens die sensusopname van 1996 het die Suid-Afrikaanse populasie met gesiggestremdheid, op 40 583 573 te staan gekom (Departement van Nasionale Gesondheid, 1999:1). In die ouergids vir die swaksiende kind, *Eerste Jare* (1993:1), word beweer dat ouers met die geboorte van 'n kind met gesiggestremdheid gewoonlik met skok reageer en baie verward en emosioneel is. Die hele gesin word in 'n uiters vreemde situasie gedompel, wat 'n moontlike gesinskrisis tot gevolg kan hê. Die nuweling besef egter nie dadelik dat hy "anders" is nie en bemerk eers op 'n veel later stadium die verskil tussen homself en 'n normaal siende persoon.

Vanweë die feit dat die normale leefwêreld vir siendes gekonstrueer is, word daar baie eise aan die persoon met gesiggestremdheid, wat spesiale behoeftes het, in 'n siende samelewing gestel (Zimmerman, 1993:1). Volgens die ouergids vir die swaksiende kind, *Eerste Jare* (1993:25), is kinders met gesiggestremdheid genoodsaak om alreeds van kleins af na 'n spesiale opvoedkundige inrigting te gaan wat in die lewe geroep is om in die behoeftes van hierdie kinders te voorsien. Kinders met gesiggestremdheid word dus van jongs af reeds uit hul bekende omgewing (gesin en gemeenskap) weggeneem ten einde opvoeding in 'n spesiale inrigting te ontvang.

Hierdie studie fokus spesifiek op die verkenning en assessering van die adolessent met gesiggestremdheid in instituutsorg se belewenis van sy verhouding met sy gesin.

In hierdie hoofstuk word daar op die volgende aspekte gefokus: die motivering vir die keuse van die onderwerp; probleemformulering; doel en doelwitte van die studie; navorsingsvraag; soort navorsing; navorsingsontwerp; navorsingsprosedure en -strategie; voorondersoek; omskrywing van die universum, afbakening van die steekproef en wyse van steekproefneming; etiese kwessies; definisies van hoofkonsepte en die indeling van die navorsingsverslag.

Vir die doeleindes van hierdie studie sal daar deurgaans van die manlike aanspreekvorm gebruik gemaak word, alhoewel dit op beide geslagte van toepassing gemaak kan word. Die termes blindheid, visuele probleme, visuele gestremdheid en gesiggestremdheid sal ook vir die doeleindes van hierdie studie as sinonieme benut word.

1.2 Motivering

'n Nasionale studie wat in 1999 onderneem is en gedurende Januarie 2000 gepubliseer is, het bevind dat 88% van persone met gestremdhede werkloos is en op soek is na werk. Daar is verder vasgestel dat daar naastebly 2,5 miljoen persone met gestremdhede in Suid-Afrika is, dit wil sê 6% van die totale populasie. Hierdie studie, wat deur die *Community Agency for Social Enquiry (CASE)* namens die Departement van Gesondheid onderneem is, het 42 974 Suid-Afrikaners ingesluit. Die meeste van hierdie persone het gemarginaliseer gevoel en is uit die gemeenskap geskuif (Silver & Koopman, 2000:16-17).

Indien daar ondersoek ingestel word na landswette ten opsigte van persone met gestremdhede, het die *Employment Equity Act, 1998* (Wet nr. 55 van 1998) ten doel om (i) gelyke geleentehede en behandeling binne die werksplek te bevorder deur middel van die eliminasie van onregverdig diskriminasie; (ii) regstellende aksie te implementeer om nadele wat deur sekere groepe (spesifiek swartes, kleurlinge, Indiërs, vroue en persone met gestremdhede) in die werksplek ervaar word, aan te spreek, ten einde die gelyke verteenwoordiging in alle beroepe en op alle werksvlakke te verseker (Silver & Koopman, 2000:27).

Deurdat die navorser se bewustheid van die lewensomstandighede, en meer spesifiek die werksomstandighede, van mense met gestremdhede (en veral persone met gesiggestremdheid) verhoog is, is die navorser, as opgeleide maatskaplike werker, daarvan oortuig dat die beroep maatskaplike werk vanweë sy kennisveld, metodes en tegnieke sinvol aangewend kan en behoort te word om hierdie persone te help. Die navorser is van mening dat hierdie studie ook 'n suksesvolle bydrae tot die beroep maatskaplike werk kan lewer.

Die navorser se persoonlike belangstelling ten opsigte van persone met gesiggestremdheid en hul funksionering op alle vlakke het as verdere motivering gedien om hierdie studie te onderneem.

Die Suid-Afrikaanse Raad vir Blindes (Optima) is geraadpleeg ten opsigte van navorsing wat reeds met betrekking tot hierdie studie se onderwerp gedoen is. Daar is egter vasgestel dat 'n studie oor hierdie onderwerp nog nooit voorheen onderneem is nie (Greyling, 2003). Die navorser kom tot die gevolgtrekking dat daar 'n definitiewe leemte is ten opsigte van navorsing wat betrekking het op die adolessent met gesiggestremdheid in instituutsorg se belewenis van sy verhouding met sy gesin. Die navorser is dus van mening dat daar 'n behoefte bestaan om ondersoek in te stel na laasgenoemde kwessie.

1.3 Probleemformulering

Volgens die ouergids vir die swaksierende kind, *Eerste Jare* (1993:1), kan die diagnosering van gesiggestremdheid by 'n kind - hetsy verworwe of aanwesig met geboorte, totaal of gedeeltelik - 'n emosionele krisis van uiters ernstige aard by die ouers veroorsaak. Gevoelens van teleurstelling, verslaentheid, hartseer en selfs opstand kan ouers in hul wese raak. So 'n grootskaalse versteuring van die ouers se emosionele ewewig mag veroorsaak dat hul totale funksionering van balans gebring word. Die hele gesin kan dus in 'n krisis gedompel word. 'n Toedrag van sake van hierdie aard kan tot gevolg hê dat die nuweling se gesonde ouer-kind- en gesinsverhoudings in gedrang bring word. (Vergelyk Tröster, 2001:634 en Zimmerman, 1993:3.)

Verskeie skrywers (vergelyk Zimmerman, 1993:2 en Tröster, 2001:634) is dit eens dat ouers van kinders met gestremdhede (dus ook gesiggestremdheid) meer stres ervaar as dié van nie-gestremdes. Zimmerman (1993:2) meld die volgende:

The unique needs and demands of a visually handicapped child make the role of parents that much more difficult than that of parents of sighted children. Parents may become overwhelmed, withdraw or become more involved in the family, as they respond to the demands of the child. Ongoing stress and adaptation is experienced as parents continually adjust to visually handicapped related issues. The mother, in particular, may become over involved with the child or may withdraw emotionally from the child and it is believed that the mother-child attachment bond may be affected by characteristics of the visually handicapped child. The effect of the visually handicapped child on the siblings can also be considered to be stressful, with adaptation being a controversial issue. The impact that the visually handicapped child has on the parents and the siblings, and on the family as a whole, can be considered profound.

Volgens die ouergids vir die swaksierende kind, *Eerste Jare* (1993:1), kan hierdie stresfaktore saamwerk en by die ouers en sibbe aanleiding gee tot die ontstaan van een of ander houdingspatroon. Hierdie houdingspatroon en atmosfeer tussen gesinslede, en veral die ouers, kan 'n direkte invloed op die gesonde ontwikkeling van die kind met gesiggestremdheid hê. Marais (in die ouergids vir die swaksierende kind, *Eerste Jare*, 1993:8) meld die volgende:

Net soos in die geval van die normaal siende kind, is die kind met gesiggestremdheid ook baie afhanklik van sy ouers se onvoorwaardelike, positiewe aanvaarding en houding, veral in die eerste vyf jaar van sy lewe, omdat dit vir hom 'n bron van veiligheid en sekuriteit verskaf en 'n basis verleen vir verdere verkenning van sy leefwêreld. As die verhouding tussen die ouer en

die kind gesond is, leer die kind homself ken en aanvaar as 'n mens met 'n eie identiteit en 'n bestaansreg in die samelewing.

Lowenfeld (in Rode, 1968:8) versterk bogenoemde idee en haal aan: "We recognize more and more that the attitudes of parents toward their child are the most important single factor in his life." (Vergelyk McConnel, 1999:498.)

Hierbo is reeds op die rol en invloed van die ouers as die eerste opvoeders van hul kind gewys. As Lowenfeld meld dat die houdings wat ouers inneem van soveel belang vir die kind is, kan verder gesê word dat indien hierdie houdings negatief ingestel is teenoor die kind, dit 'n invloed op die kind se belewenis ten opsigte van sy verhouding met sy ouers (en gesin) kan uitoefen.

In die hedendaagse samelewing word van die standpunt uitgegaan dat persone met gesiggestremdheid nie in afsondering behoort te leef nie, maar sover moontlik ingeskakel moet word by die leefwêreld en aktiwiteite van siende persone. Deurdat die normale leefwêreld egter vir siendes gekonstrueer is, word daar in 'n siende samelewing baie eise aan die adolessent met gesiggestremdheid gestel. So is dit dan ook in Suid-Afrika praktyk dat persone met gesiggestremdheid vanuit alle bevolkingsgroepe in spesiale opvoedkundige inrigtings geplaas word. Hierdie spesiale opvoedkundige inrigtings streef daarna om hierdie persone voor te berei om by die normale lewenspatroon in te skakel en om hulle vir volwaardige deelname aan die normale lewensaktiwiteite gereed te maak. Volgens Campbell & Mortimer (1992:119-120) is daar tans 14 spesiale opvoedkundige inrigtings in Suid-Afrika, met altesaam 2 021 leerders. Die Pionierskool op Worcester is so 'n spesiale opvoedkundige inrigting wat in die lewe geroep is om in die behoeftes van kinders met gesiggestremdheid te voorsien. Hierdie kinders word dus reeds van jongs af uit hul bekende omgewing - gesin en gemeenskap - weggeneem, ten einde opvoeding in 'n spesiale inrigting te ontvang. Hierdie kind sal dus reg deur sy grootwordjare net vir kort tye by sy gesin wees om tyd saam met hulle deur te bring.

Indien bogenoemde faktore ten opsigte van die kind met gesiggestremdheid in ag geneem word, word die sentrale vraag in hierdie studie gevra: "Hoe beleef die adolessent met gesiggestremdheid in instituutsorg sy verhouding met sy gesin?" 'n Verdere feit wat hierdie vraag soveel meer relevant maak, is dat daar nog geen navorsing gedoen is waar die adolessent met gesiggestremdheid se persoonlike belewenis van sy verhouding met sy gesin geassesseer en verken is nie. Hierdie studie poog dus om lig te werp op laasgenoemde vraag.

In hierdie studie sal speltherapie binne die gestaltbenadering benut word ten einde die adolessent met gesiggestremdheid se persoonlike belewenis van sy verhouding met sy gesin te assesseer. Volgens Oaklander (in Yssel, 1999:82) behels gestalttherapie 'n humanistiese, prosesgeoriënteerde vorm van

terapie wat op al die aspekte van 'n persoon, naamlik sy sintuie, liggaam, gevoelens en intellek, betrekking het. Sy meld dat hierdie terapeutiese benadering suksesvol met kinders gebruik kan word, omdat al die konsepte en beginsels daarvan aan gesonde kinderontwikkeling en -psigopatologie verwant is. Aangesien dit in hierdie studie om die assessering van die adolessent met gesiggestremdheid se persoonlike belewenis van sy verhouding met sy gesin gaan, was die navorser van mening dat die beginsels en tegnieke van dié benadering met sukses toegepas kan word.

Die navorser het tydens hierdie studie gefokus op die adolessent met gesiggestremdheid in instituutsorg se belewenis van sy verhouding met sy gesin, aangesien ouers se ingesteldheid teenoor gesiggestremdheid en die min kontak weens institusionalisering hierdie verhouding moontlik kan beïnvloed.

1.4 Doel en doelwitte van die studie

Die doelstelling van die studie is om die adolessent met gesiggestremdheid in instituutsorg se belewenis ten opsigte van sy verhouding met sy gesin te verken deur van spelterapeutiese assessering gebruik te maak.

Ten einde hierdie doelstelling te bereik, is die doelwitte van die studie:

- Om deur middel van 'n literatuurstudie en konsultasie met kundiges 'n gefundeerde kennisraamwerk ten opsigte van die volgende saam te stel: blindheid (as graad van gesiggestremdheid wat ervaar word) as verskynsel; adolessensie as lewensfase en die adolessent se verhouding met sy gesin; instituutsorg en institusionalisering; en spelterapeutiese assessering en spesifieke tegnieke.
- Om deur middel van 'n empiriese studie die adolessent met gesiggestremdheid in instituutsorg se belewenis ten opsigte van sy verhouding met sy gesin te verken.
- Om aanbevelings en gevolgtrekkings te maak ten opsigte van die moontlike benutting van resultate, met die doel om dit aan ander spelterapeute in dieselfde veld, asook aan ouers van kinders met gesiggestremdheid, beskikbaar te stel.

1.5 Navorsingsvraag

Gebaseer op die feit dat hierdie studie volgens 'n kwalitatiewe benadering binne 'n verkennende konteks gedoen is, was dit volgens Fouché (2002a:106) gepas om 'n navorsingsvraag te formuleer.

Tydens die formulering van die navorsingsprobleem en doelwitte het die volgende vraag by die navorser ontstaan: "Wat is die adolessent met gesiggestremdheid in instituutsorg se belewenis ten opsigte van sy verhouding met sy gesin?" Daar is gepoog om laasgenoemde vraag met die uitvoer van hierdie studie te beantwoord.

1.6 Navorsingsbenadering

'n Fundamentele onderskeid wat in navorsing gemaak moet word, is tussen die gebruik van 'n kwantitatiewe of kwalitatiewe navorsingsbenadering. Fouché & Delport (2002:79) verwys na die kwalitatiewe navorsingsbenadering as navorsing wat respondente se ervarings, belewenisse, betekenis of persepsies aan die lig bring. Beskrywende inligting word hier in die respondente se eie geskrewe of gesproke woord verkry. Royse (1991:218) definieër 'n kwalitatiewe navorsingsbenadering soos volg: "An approach which provides detail and adds richness and depth to our understanding of any phenomenon being investigated."

Die navorser was dus van mening dat 'n kwalitatiewe navorsingsbenadering gepas was vir hierdie studie, aangesien die respondente (adolessente met gesiggestremdheid) se eie belewenis van hul verhouding met hul gesin in hul eie woorde verken en geassesseer is.

1.7 Tipe navorsing

Huysamen (1993:36) argumenteer dat toegepaste navorsing spesifiek onderneem word met die oog op die oplossing van die een of ander psigologiese, opvoedkundige of maatskaplike probleem in die kliniese, voorligtings-, opvoedkundige, bedryfsmilitêre of forensiese sielkunde of maatskaplike werk. (Vergelyk Graziano & Raulin, 2000:55.)

Vir die doeleindes van hierdie studie is die navorsing as toegepaste navorsing geklassifiseer. Die navorser het haar stelling gemotiveer deurdat hierdie studie spesifiek met die oog op die praktiese oplossing van 'n maatskaplike probleem onderneem is. Tydens hierdie studie is die adolessent met gesiggestremdheid in instituutsorg se belewenis van sy verhouding met sy gesin ondersoek, geassesseer en verken. Moontlike probleme wat hierdie adolessente ervaar en beleef, is geïdentifiseer, waarna die navorser aanbevelings gemaak het ten einde verandering te bewerkstellig.

1.8 Navorsingstrategie

Volgens Fouché (2002b:272) het navorsers binne kwalitatiewe studies 'n wye verskeidenheid strategieë om van te kies. Cresswell (in Fouché, 2002b:272) identifiseer egter net vyf wat volgens hom

verskillende dissiplines voorstel, gedetailleerde prosedures het en waarvan bewys is dat dit gewild is en die meeste deur navorsers gebruik word, naamlik: biografie, fenomenologie, gegronde teorie, etnografie en gevallestudie. Babbie (2001:281) sê die volgende ten opsigte van die fenomenologiese strategie: "Qualitative researchers aim at discovering subjects' experiences and how subjects make sense of them."

Die navorser was dus van mening dat die fenomenologiese strategie ten doel het om die betekenis wat respondente aan hul alledaagse lewe gee, te verstaan en te interpreteer. (Vergelyk Fouché, 2002b:272.)

Die navorser was van mening dat 'n fenomenologiese strategie binne 'n verkennende studie gepas benut kon word, aangesien adolessente met gesiggestremdheid in instituutsorg se belewenis van hul verhouding met hul gesin verken en geassesseer is ten einde dit te verstaan en te interpreteer.

1.9 Navorsingsprosedure

Die navorser het twee literatuurstudies gedoen - die eerste ten einde 'n kennisbasis daar te stel van waaruit die navorser die respondente moes benader; die tweede ten einde as kontrole vir reeds bestaande literatuur te dien, waaraan die studie se bevindings met die voltooiing van die empiriese studie gemeet kon word. Die navorser was van mening dat dit vir die doeleindes van hierdie studie van pas was om alreeds tydens hierdie fase 'n eerste literatuurstudie te onderneem. Die navorser het haar mening gestaaf vanweë haar gebrek aan kennis ten opsigte van die navorsingsprobleem en -vraag. Die navorser was van mening dat 'n fundamentele kennisbasis nodig was ten einde haarself ten opsigte van die proses wat sou volg, te oriënteer. Dit het daartoe bygedra dat relevante vrae tydens onderhoude aan respondente gestel is, wat verder verseker het dat bruikbare inligting bekom is.

Stap 7 het die seleksie van die mees toepaslike inligting-insamelingsmetode, asook -analise, behels (Fouché & Delport, 2002:91). Daar is drie kwalitatiewe inligting-insamelingsmetodes om van te kies, naamlik onderhoude, observasie en dokumentêre studies. 'n Onderhoud word gedefinieer as "attempts to understand the world from the participant's point of view, to unfold the meaning of peoples' experiences [and] to uncover their lived world prior to scientific explanations" (Sewell, 2001:1). Die navorser het dus 'n onderhoud as inligting-insamelingsmetode geselekteer, aangesien daar gepoog sou word om die adolessent met gesiggestremdheid se wêreld (sy belewenis ten opsigte van sy verhouding met sy gesin) vanuit sy persepsie te verstaan.

Greeff (2002:297) onderskei tussen verskillende tipes onderhoude: ongestruktureerd, semi-gestruktureerd, gestruktureerd, groep- en fokusgroeponderhoude. Volgens Greeff (2002:302) word 'n

semi-gestruktureerde onderhoud gebruik ten einde 'n gedetailleerde beeld ten opsigte van 'n respondent se siening, persepsie of weergawe van 'n spesifieke onderwerp te bekom. Met hierdie tipe onderhoud sal die navorser 'n onderhoudskedule (sien bylaag A) met 'n reeks vooraf bepaalde vrae hê, maar die onderhoud sal eerder deur die skedule gelei word as om daardeur gedikteer te word. Die navorser het dus 'n semi-gestruktureerde onderhoud as metode om inligting in hierdie studie in te samel, geselekteer. Laasgenoemde onderhoud is benut nadat die doel van die studie met behulp van 'n groepsessie aan die 10 respondente verduidelik is en hulle dan daarna individueel gesien is. (Tydens hierdie groepsessie is geen empiriese inligting verkry nie; slegs die doel van die studie, verwagtings van mekaar en skriftelike toestemming van respondente is tydens hierdie geleentheid bespreek.) Die navorser het 'n onderhoudskedule tydens die semi-gestruktureerde onderhoude gebruik ten einde die rykste en relevantste inligting by die respondente te bekom. Speltegnieke is ook tydens hierdie onderhoude benut, ten einde die adolessent met gesiggestremdheid se belewenis van sy verhouding met sy gesin te assesser. Dus is semi-gestruktureerde onderhoude, met behulp van speltherapie tegnieke, met 10 respondente benut. Speltegnieke is egter aangepas ten einde dit effektief vir die adolessent met gesiggestremdheid te benut.

Fase 5 is die interpretasie- en aanbiedingsfase. Stap 11 het vereis dat die kwalitatiewe navorsingsdata na aanleiding van die geselekteerde inligting-insamelings-metode (gekies in stap 7) geïnterpreteer en geanaliseer moes word (Fouché & Delport, 2002:91). Opgeneemde onderhoude is getranskribeer, waarna temas en subtemas geïdentifiseer is. Die navorser stel dit duidelik dat hierdie kwalitatiewe data wat bekom is, volgens Tesch se 8 stappe in De Vos (1998:341) geanaliseer is. Data is ook ten opsigte van die literatuurstudie wat gedoen is, geverifieer, deur die insluiting daarvan in groter teoretiese perspektiewe.

1.10 Voorondersoek

1.10.1 Literatuurstudie

Ten einde die navorsingsvraag af te baken, het die navorser nasionale en internasionale literatuur oor speltherapeutiese assessering en die adolessent met gesiggestremdheid in instituutsorg se belewenis van sy verhouding met sy gesin, bestudeer. Om hierdie literatuur te identifiseer, is die titelkatalogus van die Erika Theron-leeskamer aan die Universiteit van Stellenbosch geraadpleeg. Weens die tekort aan resente boeke oor dié onderwerp in die leeskamer, is die gerekenariseerde boekkatalogus in die JS Gericke-biblioteek aan die Universiteit van Stellenbosch en die biblioteek van die Pionierskool te Worcester geraadpleeg. Daar is egter 'n behoefte aan nog meer literatuur (binne- en buitelandse) oor die adolessent met gesiggestremdheid in instituutsorg se persoonlike belewenis van sy verhouding met sy gesin.

Die Akademiese Inligtingsdiens aan die Universiteit van Pretoria is geraadpleeg, maar dieselfde probleme is ook hier ondervind. Nadat die gerekenariseerde katalogus hier geraadpleeg is, is 'n tekort aan voldoende en resente literatuur ten opsigte van die navorsingsonderwerp ondervind. Internetbronne is ook geraadpleeg ten einde die mees resente inligting wat op die adolessent met gesiggestremdheid in instituutsorg se belewenis van sy verhouding met sy gesin fokus, te bekom.

Die Suid-Afrikaanse Raad vir Blindes (Optima) is geraadpleeg ten einde resente statistiek ten opsigte van Suid-Afrika se blinde populasie te bekom. Inligting aangaande navorsing wat reeds met betrekking tot hierdie studie se onderwerp gedoen is, is ook by Optima verkry. Daar is egter vasgestel dat hierdie spesifieke onderwerp nog nooit voorheen bestudeer is nie.

Die fokusareas van die literatuurstudie is soos volg: blindheid (as graad van gesiggestremdheid wat ervaar word) as verskynsel, adolessensie as lewensfase en in terme van die adolessent se verhouding met sy gesin, spelterapeutiese assessering en spesifieke tegnieke, asook institusionalisering.

1.10.2 Konsultasie met kundiges

Die navorser het as deel van die voorondersoek met die volgende kundiges gekonsulteer:

- Dr. P.J. Botes (skoolhoof van Pionierskool) is aangaande reëlins oor 'n lokaal, datum en tyd wanneer die onderhoude kon plaasvind, gekonsulteer.
- Me. M. Meiring (opvoedkundige sielkundige van Pionierskool) is in verband met die behoefte van kinders met gesiggestremdheid aan spel terapie, gekonsulteer.
- Me. K. Reynolds (psigometris van Pionierskool) is aangaande reëlins oor 'n lokaal, datum en tyd wanneer die onderhoude by die hoërskool kon plaasvind, gekonsulteer.
- Mnr. C. Voster (dosent by die tersiëre afdeling van Pionierskool) is in verband met sy belewenis - as seun met gesiggestremdheid en in instituutsorg - van sy verhouding met sy gesin gekonsulteer.
- Me. M. van der Merwe (verpleegkundige van Pionierskool) is ten opsigte van die ontwikkelingsareas van die adolessent met gesiggestremdheid gekonsulteer.

1.10.3 Uitvoerbaarheid van die studie

Die navorser het vir die duur van hierdie studie as vrywilliger by die Pionierskool te Worcester ingeskakel. Daar is beoog om hierdie studie binne die tydperk vanaf Julie 2003 tot Oktober 2003 af te handel. Geen finansiële befondsing is aangevra nie, aangesien die totale studie aan die Pionierskool te Worcester uitgevoer sou word en die nodige fasiliteite vir die studietydperk aan die navorser beskikbaar gestel is.

Wat die beskikbaarheid van respondente aanbetref, het die navorser geen probleme ondervind om respondente te identifiseer nie, aangesien hulle by die Pionierskool te Worcester, waar die studie onderneem is, skoolgaan. Daar is baie nou met die skoolsielkundige, me. M. Meiring, en psigometris, me. K. Reynolds, saamgewerk en die navorser het met hul hulp respondente bekom ten einde die studie uit te voer. 'n Lokaal is ook aan die navorser beskikbaar gestel ten einde die studie te voltooi.

1.10.4 Toetsing van onderhoudskedule

In die Nuwe Woordeboek vir Maatskaplike Werk (1995:45) word *voortoetsing* soos volg gedefinieer: "The process whereby the research designs for a prospective survey is tested". Grinnell (1989:314) voer verder aan dat die tradisionele manier om duidelikheid ten opsigte van die navorser se vrae te kry, is om die meetinstrument te evalueer deur dit met 'n steekproef van individue wat nie deel van die studie sal uitmaak nie, te toets. Die navorser het dus voor die werklike studie 'n semi-gestruktureerde onderhoud met behulp van 'n onderhoudskedule en speltegnieke met twee adolessente met gesiggestremdheid, wat nie deel van die hoofondersoek was nie, getoets. Aanpassings en veranderinge is hierna aangebring waar nodig.

1.11 Omskrywing van universum, afbakening van steekproef en wyse van steekproefneming

Grinnell & Williams (1990:54) definieer 'n universum as die totale versameling van persone, groepe, verskynsels of eenhede wat op die navorsingsprobleem betrekking het. Volgens Huysamen (1993:39) omsluit die universum die totale versameling van alle lede, gevalle of elemente waarvoor die navorser gevolgtrekkings wil maak. Vir die doeleindes van hierdie studie is die universum beskou as alle adolessente met gesiggestremdheid in instituutsorg in Suid-Afrika.

Arkava & Lane (in Strydom & Venter, 2002:198) omskryf populasie soos volg: "A term that sets out boundaries on the study units and refers to individuals in the universe who possess specific characteristics". Vir die doeleindes van hierdie studie is die populasie beskou as al die adolessente met gesiggestremdheid aan die Pionierskool te Worcester.

Vanweë die feit dat dit nie moontlik was om die hele populasie te benut nie, is 'n steekproef getrek. Steekproeftrekking word deur Babbie (2001:192) soos volg gedefinieer: "Sampling is the process of selecting observations". Die vernaamste rede waarom daar van 'n steekproeftrekking gebruik gemaak is, was vanweë die feit dat die navorser graag vanaf die steekproef na die groter populasie wou veralgemeen. (Vergelyk Grinnell & Williams, 1990:98 en Reid & Smith [in Strydom & Venter, 2002:201].) Die voorwaardes vir 'n steekproef is dat dit eerstens verteenwoordigend van die hele universum moet

wees; en tweedens dat die relevante veranderlikes in die korrekte proporsie moet wees (Grinnell & Williams, 1990:98). Mark (1996:104) definieer 'n steekproef soos volg: "A portion of a population selected for study". Vir die doeleindes van hierdie studie het die navorser 'n steekproef van 10 respondente (10 adolessente met gesiggestremdheid aan die Pionierskool te Worcester) vir die studie getrek.

Verskeie skrywers (vergelyk Babbie, 2001:192 en Strydom & Venter, 2002:203) stem saam dat daar 'n onderskeid tussen twee tipes steekproeftrekkings gemaak kan word, naamlik ewekansig en nie-ewekansig. Nie-ewekansige steekproeftrekking verwys daarna dat respondente nie ewekansig getrek word nie, dus het almal nie 'n gelyke kans om vir die studie geselekteer te word nie. Doelgerigte steekproeftrekking sorteer onder nie-ewekansige steekproeftrekkings. Dit word beskryf as 'n tipe steekproef wat op die oordeel van die navorser gebaseer is, deurdat die steekproef saamgestel word vanuit elemente wat die mees kenmerkend of verteenwoordigend is, of tipiese trekke van die populاسie bevat. (Vergelyk Babbie, 2001:192 en Strydom & Venter, 2002:203.) Die navorser het van laasgenoemde nie-ewekansige tipe en, meer spesifiek, doelgerigte steekproeftrekking gebruik gemaak. Vanweë die feit dat daar soveel verskillende grade van blindheid (gesiggestremdheid) is, asook die feit dat al die adolessente van die Pionierskool te Worcester nie noodwendig weg van die huis woon nie, was dit nodig dat die respondente vir die studie versigtig geselekteer moes word ten einde relevante inligting vir die doeleindes van hierdie betrokke studie te bekom. Die navorser het 'n steekproef wat oor die volgende kriteria beskik, saamgestel:

- Gesiggestremd
- Tydperk wat hulle van ouers geskei is (minstens 5 jaar)
- Ouderdom (14 – 18 jaar)
- Geslag (seuns en dogters)
- Skoolgaande
- Kultuurgroep (multi-kultureel)
- Taal (Afrikaans en Engels)
- Woonagtig in instituutsorg van Pionierskool te Worcester

1.12 Etiese kwessies

Strydom (2002a:63) definieer etiek soos volg: "Ethics is a set of moral principles that are suggested by an individual or group, are subsequently widely accepted, and offer rules and behavioural expectations about the most correct conduct towards experimental subjects and respondents, employers, sponsors, other researchers, assistants and students". Die navorser sal vervolgens die etiese aangeleenthede wat op hierdie studie van toepassing is, kortliks bespreek.

1.12.1 Ingeligte toestemming en misleiding van respondente

Respondente kan onbewustelik, onder dwang, onder valse voorwendsels of met hul volle medewete en goedkeuring by navorsing betrek word. Die ideaal is natuurlik dat respondente se ingeligte toestemming tot deelname aan die navorsing vooraf verkry moet word. Hierdie toestemming sluit in dat die respondent saaklik en eerlik oor die volgende aspekte ingelig word: die doel van die studie; die belang van die beoogde studie; die kwalifikasies en ervaring van die navorser; die moontlikheid van enige ongerief (fisies of psigies) of enigiets wat die gewilligheid van respondente om deel te neem, kan beïnvloed; en die vryheid van die individu om te weier om deel te neem en om op enige tydstip die ondersoek te verlaat. (Vergelyk Huysamen, 1993:185-186; Babbie, 2001:438-439 en Strydom, 2002a:65.)

Die navorser het respondente met hul volle medewete en toestemming aan die studie laat deelneem. Respondente se ouers, asook die respondente self, is volledig oor die volgende aspekte ingelig: die doel van die studie; die belang van die beoogde studie; die kwalifikasies en ervaring van die navorser (gekwalfiseerde maatskaplike werker en besig met die graad MSD in Speltherapie); die moontlikheid van enige ongerief (fisies of psigies) of enigiets wat die gewilligheid van respondente om deel te neem, kan beïnvloed; en die vryheid van die individu om te weier om deel te neem en om op enige tydstip die ondersoek te verlaat. Briewe waarin bogenoemde aspekte bespreek is, is aan ouers gestuur ten einde hul skriftelike toestemming te verkry (sien bylaag B). Daar is ook geleentheid aan ouers gegee om vrae aan die navorser te vra ten einde alle onsekerhede uit die weg te ruim. Die respondente is met behulp van 'n groepsessie oor bogenoemde aspekte ingelig, waarna hul skriftelike toestemming ook verkry is (sien bylaag C).

1.12.2 Blootstelling aan fisieke of psigiese ongemak en ventilering van respondente

Die blootstelling aan fisieke of psigiese pyn of ongemak is 'n etiese kwessie wat tydens hierdie studie aandag moes geniet. Verskeie skrywers (vergelyk Huysamen, 1993:187-188; Babbie, 2001:439 en Strydom, 2002a:64) stem saam dat sodra daar die geringste moontlikheid bestaan dat 'n navorsingsprosedure onwenslike gevolge vir respondente mag inhou, dit die navorser se verantwoordelikheid is om dit te antisipeer en voorsorg vir die uiteindelijke uitkakeling of regstelling daarvan te tref. Huysamen (1993:188) benadruk dat in geval van moontlike (a) misleiding in een of ander vorm; of (b) fisieke of psigiese ongemak of stres, daar so spoedig moontlik na afloop van die ondersoek voorsiening vir 'n ontladingsonderhoud gemaak moet word. Judd, Smith & Kidder (in Strydom, 2002a:73) stem saam met Huysamen (1993:188), maar argumenteer verder dat, aangesien ontladingsonderhoude respondente die geleentheid gee om hul gevoelens deur te werk, dit beskou kan word as 'n manier waarop enige skade wat moontlik aangerig is, geminimaliseer kan word.

As gevolg van die aard van die doeleindes van hierdie studie, naamlik om persoonlike inligting (belewenisse/gevoelens/ervarings) ten opsigte van die respondente se gesinsleuens te bekom, was daar 'n moontlikheid dat emosionele ongemak deur respondente ervaar kon word. Die navorser het dus onderneem om so spoedig moontlik na afloop van die onderhoud voorsiening vir 'n ontladingsonderhoud te maak. 'n Groepsessie nadat al die respondente individueel gesien is, het as ontladingsonderhoud in hierdie studie gedien. Respondente is na afloop van die ondersoek die geleentheid gegee om hul gevoelens te ventileer en hul menings te lug. Die navorser het respondente ook die geleentheid gegee om individueel met haar te gaan gesels indien hulle steeds na afloop van die groepsessie 'n behoefte aan ontlading van gevoelens gehad het. Indien nodig, is respondente vir verdere terapie verwys.

1.12.3 Skending van privaatheid, anonimiteit en vertroulikheid

Respek vir respondente en hul privaatheid is 'n verdere belangrike etiese kwessie wat bespreek sal word. Volgens Huysamen (1993:189) is die skending van respondente se privaatheid die belangrikste misstap wat by opname-navorsing begaan kan word. In die geringste vorm kom sodanige inbreuk voor wanneer vrae in onderhoude of vraelyste oor intieme en persoonlike aangeleenthede gestel word. Dit kan bydra tot angs- of skuldgevoelens by respondente. Sowel die plek waar mense onbewustelik waargeneem word, asook die wyse (waarneming/audio-/videobande) waarop waarnemings aangeteken word, speel verder 'n rol in die erns van die inbreuk op respondente se privaatheid. Hoe meer intiem of sensitief die inligting en hoe meer bedek die wyses waarop dit ingewin is, hoe groter is die verantwoordelikheid om dit op uiters vertroulike wyse te hanteer. Een manier om vertroulikheid in die hand te werk, is om respondente se inligting anoniem te bekom. (Vergelyk Babbie, 2001:440 en Strydom, 2002a:67.)

Die navorser het die respondente met respek behandel en alle inligting wat bekom is, op vertroulike wyse gehanteer. Die individuele onderhoude is, met die toestemming van die respondent, met 'n bandopnemer opgeneem ten einde akkuraatheid te verseker. Die navorser het ook aan die respondente 'n keuse gegee of hulle anoniem aan die studie wil deelneem of nie. Skuilname is ook benut, wat die anonimiteit van die respondente verseker het. Verder het die navorser alle inligting wat bekom is, met die grootste vertroulikheid gehanteer en sodoende respek vir respondente en hul privaatheid getoon.

1.12.4 Publisering van inligting

Publisering van bevindings is die laaste etiese kwessie wat op die betrokke studie van toepassing is. Dane (in Strydom, 2002a:71) noem dat die finale geskrewe navorsingsverslag akkuraat, objektief, duidelik en ondubbelsinnig moet wees, asook alle essensiële inligting moet bevat. Strydom (2002a:73)

benadruk verder dat plagiaat 'n ernstige oortreding is en dat dit daarom noodsaaklik is om erkenning te gee aan alle bronne wat die navorser gedurende die studie gebruik en gekonsulteer het. Verder is dit ook belangrik dat die navorser alle tekortkominge en foute in sy/haar studie moet erken. 'n Laaste aspek wat hier van belang is, is dat subjekte op 'n objektiewe wyse ten opsigte van die studie se bevindings ingelig moet word. Die navorser moet egter daarop bedag wees om nie te veel gedetailleerde besonderhede te verskaf nie, omdat dit mag veroorsaak dat die beginsel van konfidensialiteit in gedrang kom.

Die navorser het al die bogenoemde aspekte noukeurig nagekom, ten einde eties korrek op te tree ten opsigte van die publisering van die studie se bevindings.

1.13 Definisies van hoofkonsepte

1.13.1 Speltherapie

Webb (1991:27) definieer speltherapie soos volg: "A psychotherapeutic method, based on psychodynamic and developmental principles, intended to help relieve the emotional distress of young children through a variety of imaginative and expressive play materials such as puppets, dolls, clay, board games, art materials and miniature objects."

Schoeman & Van der Merwe (1996:3) definieer speltherapie soos volg: "The use of play to assist children, in therapy, with dealing with their particular problem(s); it involves the use of various play materials and the therapist being in tune with the need of each unique child."

Die navorser is van mening dat speltherapie gedefinieer kan word as 'n psigoterapeutiese metode wat ten doel het om 'n terapeutiese verhouding daar te stel waarbinne die kind gehelp kan word om bewustheid van homself en sy omgewing te verhoog, ten einde hom te bemagtig om keuses in probleemoplossing te maak en verantwoordelikheid vir hierdie keuses te aanvaar.

1.13.2 Assessering

Assessering is 'n professionele proses waardeur inligting wat deur die toepassing van teoretiese kennis, analitiese vaardighede en navorsing bekom is, georden word ten einde 'n diepgaande begrip van 'n spesifieke probleemarea te vorm (Hoffman & Salee in Kruger, 1997:300).

Assessering is 'n proses van ontleding van die faktore wat die individu, gesin, groep of gemeenskap se maatskaplike funksionering beïnvloed of bepaal (Nuwe Woordeboek vir Maatskaplike Werk, 1995:4).

Die navorser is van mening dat assessering gedefinieer kan word as die professionele proses waardeur inligting bekom word ten einde faktore wat die individu, gesin, groep of gemeenskap se maatskaplike funksionering beïnvloed of bepaal, te ontleed.

1.13.3 Blindheid

In mediese terme word blindheid gedefinieer as 'n gesigskerpte van minder as 3/60 in die beste oog met die beste moontlike korreksies en met die dra van 'n bril of lense (Webster & Roe, 1998:9).

Volgens die Nuwe Woordeboek vir Maatskaplike Werk (1995:8) word blindheid gedefinieer as belemmerde sig of algehele afwesigheid van gesigvermoë.

Die navorser is van mening dat blindheid gedefinieer kan word as 'n gesigskerpte van minder as 3/60 in die beste oog met die beste moontlike korreksies, sowel as algehele afwesigheid van gesigvermoë.

1.13.4 Adolessensie

Volgens die Nuwe Woordeboek vir Maatskaplike Werk (1995:2) word adolessensie geklassifiseer as die lewensiklusperiode tussen kindertyd en volwassenheid, wat 'n aanvang neem by puberteit en eindig met vroeë volwassenheid.

Volgens die Verklarende Afrikaanse Woordeboek (1992:17) word adolessensie gedefinieer as "die jare van geslagtelike rypwording, tienerjare – tussen 12 en 22 jaar".

Die navorser is van mening dat adolessensie gedefinieer kan word as die lewensiklusperiode tussen kindertyd en volwassenheid, dit wil sê die jare van geslagtelike rypwording – tussen 13 en 21 jaar.

In hierdie studie word adolessensie as die ouderdom tussen 14 en 18 jaar beskou.

1.13.5 Gesin

'n Gesin word gedefinieer as die kleinste maatskaplike eenheid in die samelewing, bestaande uit 'n man en sy vrou, 'n man en sy vrou en kind, 'n vrou en kind of 'n man en kind, gewoonlik onder een dak (Nuwe Woordeboek vir Maatskaplike Werk, 1995:20).

Volgens die Verklarende Handwoordeboek van die Afrikaanse Taal (1984:275) word 'n gesin gedefinieer as 'n groep nou verwante persone bestaande uit die ouers (ook wel net een ouer) en kinders – soms ook net uit die kinders, ter onderskeiding van die ouers.

Die navorser is van mening dat 'n gesin gedefinieer kan word as die kleinste maatskaplike eenheid in die samelewing, bestaande uit 'n groep van twee of meer persone wat deur geboorte, huwelik of aanneming aan mekaar verbind is en saam woon.

1.13.6 Instituut en institusionalisering

Volgens die Verklarende Handwoordeboek van die Afrikaanse Taal (1984:465) word 'n instituut gedefinieer as 'n inrigting vir die opleiding van mense in een of ander rigting.

Institusionalisering word gedefinieer as die opneem van 'n persoon met bepaalde behoeftes en probleme, vrywillig of kragtens statutêre maatreëls, in 'n residensiële fasiliteit vir behandeling en versorging (Nuwe Woordeboek vir Maatskaplike Werk, 1995:30).

Die navorser is van mening dat "instituut" en "institusionalisering" saam gedefinieer kan word as 'n inrigting waar 'n persoon met bepaalde behoeftes en probleme, vrywillig of kragtens statutêre maatreëls, in 'n residensiële fasiliteit vir behandeling en versorging opgeneem word of in die een of ander rigting opleiding ontvang.

1.14 Indeling van navorsingsverslag

Die navorsingsverslag bestaan uit 6 hoofstukke. Die indeling lyk soos volg:

Hoofstuk 1 Navorsingsvoorstel ('n voorlopige, breë raamwerk van die navorsingsproses wat daarop volg)

Hoofstuk 2 Blindheid (as graad van gesiggestremdheid) as verskynsel

Hoofstuk 3 Die adolessent met gesiggestremdheid en die normale adolessent se ontwikkeling en verhouding met sy gesin

Hoofstuk 4 Speltherapeutiese assessering en spesifieke tegnieke

Hoofstuk 5 Empiriese gegewens en navorsingsbevindings

Hoofstuk 6 Gevolgtrekkings en aanbevelings

Bibliografie en bylaes word aangeheg.